

ISTORIA FARMACIILOR DIN LOCALITATEA MARGHITA, JUDEȚUL BIHOR

BIANCA PAȘCA¹, DANIELA GÎTEA¹, HONORIUS POPESCU²

¹Facultatea de Medicină și Farmacie Oradea

²Facultatea de Farmacie, Universitatea de Medicină și Farmacie “Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca

Rezumat

În anul 1825 farmacistul Hoffman József înființează în Marghita prima farmacie cu denumirea de Cerbul de aur (Arany Szarvas). În scurt timp, farmacia ajunge proprietatea familie Horváth, care în decurs de trei generații vor gestiona cu pricepere oficina. De la începutul secolului XX și până la naționalizarea din anul 1949, farmacia a fost condusă, succesiv, de farmaciștii Glück Ferenc, Glück Andrei, Akos Ernest și Jordan Alexandru. După naționalizarea din 1953, unității i s-a dat numele Farmacia nr. 15 Marghita. Farmaciștii diriginți din perioada care a urmat au fost: Kenéz Gyula și Pop Vilma. După privatizarea din anul 1991, vechea oficiu a devenit Farmacia Arnica, trecând în proprietatea farmacistei Pop Vilma. Cea de a doua farmacie Madona Sixtină (Sixtusi Madonna) a fost înființată în anul 1921, de farmacistul Bianu Emil, însă fără continuitate în perioada comunistă. În Marghita sunt deschise în prezent șase farmacii comunitare, autorizate în baza Legii din 1990 privind societățile comerciale.

Cuvinte cheie: istoria farmaciei, Marghita, județul Bihor.

HISTORY OF PHARMACIES IN MARGHITA, BIHOR COUNTY

Abstract

In 1825 pharmacist Hoffman József opened the first pharmacy in Marghita; it was called Cerbul de aur (Arany Szarvas) (engl: The Golden Stag). Soon after, this pharmacy became the property of the Horváth family, which managed it efficiently for three generations. From the beginning of the twentieth century and until the 1949 nationalization, the pharmacy was successively run by pharmacists Glück Ferenc, Glück Andrei, Akos Ernest and Jordan Alexandru. After the 1953 nationalization the pharmacy's name became Pharmacy no. 15 Marghita. The managing pharmacists of the period that following were: Kenéz Gyula and Pop Vilma. After the 1991 privatization, the old pharmacy became the Arnica Pharmacy, being now owned by pharmacist Pop Vilma. A second pharmacy, Madona Sixtină (Sixtusi Madonna) was founded in 1921 by pharmacist Emil Bianu; however, it had no continuity during the communist period. There are six community pharmacies currently functioning in Marghita, which are authorized by the 1990 Law on commercial societies.

Keywords: history of pharmacy, Marghita, Bihor county.

INTRODUCERE

Municipiul Marghita este situat în partea de nord a județului Bihor, pe malul drept al râului Barcău, aproape de confluența acestuia cu valea Bistrei, la o distanță de 57 km de Oradea și 30 km până la frontiera României cu

Articol intrat la redacție în data de: 07.02.2012

Primit sub formă revizuită în data de: 08.03.2012

Acceptat în data de: 08.03.2012

Adresa pentru corespondență: biancapasca28@yahoo.com

Ungaria.

Prima atestare documentară a localității datează din anul 1216, într-unul din cele 389 procese de judecată din perioada 1208-1235, desfășurate în cadrul bisericii catolice din Oradea și publicate într-un document numit „Registrul de la Oradea”. Începând cu secolul al XIV-lea localitatea apare tot mai frecvent în înscrisurile vremii sub denumiri ca: Margytha (1334), Marita (1352), Margita (1363), Marghita falva (1422) și Marghita (1588) [1].

Un moment important pentru dezvoltarea așezării Marghita l-a constituit acordarea, în 1376 de către regele Ludovic cel Mare, a dreptului de a ține târguri anuale și săptămânale, privilegiu care o ridică la rangul de *târg* (*oppidum*) și o detașează de satele din jur. Treptat Marghita a devenit una din principalele comune ale județului, atât sub aspect demografic, cât și economic. În anul 1900 avea deja 5.095 locuitori, iar în 1910 populația comunei cifra la 5.676 locuitori și localitatea deținea doar o singură farmacie. Comparativ, în același an, Oradea totaliza cca 67.000 de locuitori și 16 farmacii, ceea ce însemna cca. 4.190 de locuitori pentru o farmacie.

În perioada interbelică, 1918-1940, Marghita se consolidează ca centru comercial și de producție. În anii 1920 localitatea număra aproximativ 7.000 de locuitori români, maghiari și evrei. Marghita era cunoscută mai ales prin târgurile care se organizau săptămânal. În 1930, ca centru de plasă, din cele 12 câte existau în acea perioadă, număra global 43.314 locuitori, dintre care individual localitatea Marghita deținea 6.070 locuitori [2,3].

În timpul celui de-al doilea război mondial, Dictatul de la Viena din august 1940 aduce Marghita sub ocupație fascisto-horthystă. În perioada 1940-1944, circa 1.700 de evrei au fost deportați în lagărele de concentrare naziste. La 20 octombrie 1944, în urma unor lupte grele, Marghita a fost eliberată de trupele române și sovietice și a revenit în teritoriul României.

După 1960, caracterul industrial al Marghitei începe să se contureze mai pregnant, numărul populației fiind în creștere. Potrivit recensământului din 1964, localitatea număra atunci 10.175 suflete.

Din punct de vedere administrativ-teritorial, Marghita era un important *centru de plasă*, care în 1968 este ridicată la *rangul de oraș*, iar în prezent a devenit *municipiu*, cu o populație de 17.291 locuitori.

Înainte de naționalizare în Marghita existau 2 farmacii publice, ca proprietăți particulare: **Farmacia CERBUL DE AUR** și **Farmacia MADONA SIXTINĂ**.

Farmacia CERBUL DE AUR (*Arany Szarvas*) (Farmacia Nr. 15, Farmacia Arnica)

Farmacia Cerbul de aur, întâia oficiină din Marghita, deschisă în anul 1825, a fost condusă, până în zilele noastre, de următorii farmaciști:

1825-1826 - farmacist **Hoffman József** - **întemeietor** și proprietar

1826-1857 - farmacist **Horváth Lajos** - proprietar

1857-1885 - farmacist **Horváth István (I)** - proprietar

1888-1909 - farmacist **Horváth István (II)** (Viki István) - proprietar

1912-1923 - farmacist **Balkányi Lajos**

1924-1939 - farmacist **Glück Ferenc** - proprietar

1939-1940 - **Glück Andrei** - moștenitor, administrator **Hegedüs Zoltán** [4]

1941-1942 - **Glück Andrei** - moștenitor, administrator **Akos Ernest**

1943-1945 - **Glück Andrei** - moștenitor, administrator **Sterbere Emeric**

1946-1948 - farmacist **Akos Ernest** - proprietar, **Galbacs Iosif** - diriginte

1948-1949 - farmacist **Jordan Alexandru** - proprietar, diriginte

1965-1972 - farmacist **Kenez Gyula** - diriginte (*Farmacia nr. 15*)

1973-1991 - farmacist **Pop Vilma** - diriginte (*Farmacia nr. 15*)

1992-2010 - farmacist **Pop Vilma** - diriginte și proprietar (*Farmacia Arnica*)

Deși unele lucrări afirmă că 1823 este anul înființării, **Róthschnek V. Emil** susține că farmacia a fost înființată de **Hoffman József** în 1825, **fapt atestat prin documentul** cu nr. 3366/1825, eliberat pe data de 9 decembrie 1825 de Adunarea comitatului Bihor sau din **dărilor de seamă** ale ofițerilor medici din 1836. Acesta deține farmacia pentru scurt timp, întrucât în octombrie 1826 o vinde lui **Horváth Lajos** [5].

În anul 1826 găsim prima mențiune cu privire la participarea farmacistul **Ludovicus Horváth** la **onorarea** rețetelor acordate deținuților, săracilor și servitorilor, în perioada 28 februarie-30 octombrie, a căror valoare urma să fie decontată de *Casa Generală a Comitatului Bihor*, după aproape doi ani. Într-o situație similară îl întâlnim pe farmacistul **Horváth Lajos** și în luna aprilie 1843, când urma să primească o altă sumă de bani din casa comitatului, ce reprezenta contravaloarea medicamentelor eliberate din farmacie pentru săraci [6,7,8].

Horváth Lajos cedează dreptul de proprietate fiului **Horváth István (I)**, farmacia fiind preluată de acesta în ianuarie 1857.

Din documentele cercetate și din albumele absolvenților Facultății Regale ne-am dat seama că în această familie este vorba despre mai multe generații de farmaciști, profesia de farmacist fiind transmisă din tată în fiu. Astfel, tatăl **Horváth Lajos**, născut în **Băiuț (Maramureș)**, obține diploma la Pesta, în 1 septembrie 1824, la vârsta de 25 de ani. Reprezentantul următoarei generații este fiul: **Horváth István (I)**, care devine farmacist la vârsta de 30 de ani. Numele de **Horváth Steffhanus** este amintit în albumul de absolvire al chirurgilor-bărbieri de la Facultatea Regală Maghiară de Științe, promoția 1852/1853 („Album Chirurgorum 1852/1853”), unde se specifică faptul că a susținut examenul de terminare a anului III, în 7 iulie 1852 [9], fapt atestat de **Linzbauer** (autorul statisticilor din 1859) și **Oláh Gyula** (autorul statisticii farmaciilor și a personalului farmaceutic pe anul 1874) [10,11].

Cel mai tânăr reprezentant al familiei este nepotul: **Horváth István (II)**, născut în Marghita, care obține diploma la Budapesta, în 10 decembrie 1880, la vârsta de 21 de ani, cunoscut ca **Viki István**, care va administra

activitatea farmaciei până la începutul secolului al XX-lea.

În perioada 1912-1923 farmacia este proprietatea lui Balkányi Lajos, farmacist despre care din păcate nu deținem alte informații. În anuarul din 1919 în dreptul oficinei figurează Banca fuzionată (Egyesult Bank), probabil proprietarul avea de restituit un împrumut băncii.

În 1924 oficina este preluată de Glück Ferenc, pe care îl întâlnim în anul 1926, într-unul din documentele arhivistice, ca farmacist în Marghita, iar alături de acesta pe asistentul Bodor Vasile [12]. **Glück Ferenc decedează** în 1939, iar farmacia va fi lăsată fiului, Glück Andrei. Moștenitorul, fiind minor, avea nevoie de personal calificat care să administreze oficina, acest lucru fiind evidențiat și în anuarele anilor 1941-1944, unde apar urmașii lui Glück Ferenc, plus un administrator. **Farmaciiștii diriginți care vor** prelua succesiv conducerea sunt: Hegedüs Zoltán, urmat apoi de Akos Ernest, Sterbere Emeric, respectiv Galbacs Iosif, iar ultimul care este și cel care semnează procesul verbal de la naționalizare este Jordan Alexandru [13].

În 1949 farmacia va fi naționalizată, devenind **Farmacia nr. 15**, singura farmacie care va funcționa în Marghita în perioada comunistă, ca proprietate a Centrofarmului. După naționalizare, i-au fost arondate puncte farmaceutice, numărul acestora ajungând la 6, în anul 1961 [14].

Amplasamentul farmaciei era pe strada Republicii nr. 14, azi spațiu comercial cu altă destinație. Întrucât Farmacia nr. 15 funcționa într-un spațiu necorespunzător, igrasios, nepotrivit compartimentat, insuficient ca suprafață, în planul de sistematizare al comunei s-a prevăzut construirea unui bloc de locuințe, cu parter destinat ca spațiu comercial, unde urma să fie amplasată și noua farmacie de gradul II. Investiția a fost de 300.000 lei și construcția s-a finalizat în anul 1972, pe strada Republicii nr. 31. În cadrul farmaciei s-a prevăzut și locuință pentru farmacistul șef [15]. Se evidențiază între farmaciștii diriginți Kenez Gyula (azi proprietar al farmaciei Farnasal Salonta) și Pop Balint Vilma.

În anul 1992, oficina devine o societate comercială cu denumirea **Farmacia Arnica**, sub conducerea farmacistei Pop Vilma și a asistentei Bagoși Cătălina (asociată). În prezent farmacia funcționează în aceleași condiții.

Farmacia MADONA SIXTINĂ (SIXTUSI MADONNA)

Farmacia presupunem că a fost înființată între anii

1921 și 1922 de către Bianu Emil, iar în perioadele care au urmat, a fost condusă de următorii:

1922-1928 - farmacist Bianu Emil - întemeietor și proprietar

1928-1937 - farmacist Paneth Eugen (=Jenő) - proprietar

1940-1941 - farmacist Paneth Jenő - proprietar, farmacist Szabó Ferenc administrator

1942 - Paneth Jenő - proprietar, Paneth Gábor diriginte

1943 - Szabó Ferenc proprietar, administrator Paneth Gábor

1944 - Szabó Ferenc proprietar

1945 - 1949 - Paneth Ferenc - proprietar și diriginte

1949 - închiderea farmaciei.

Farmacia presupunem că a fost înființată între anii 1921 și 1922, numele farmacistului întemeietor Bianu Emil fiind amintit într-un tabel al cadrelor sanitare din 10 februarie 1926, ca angajat al farmaciei din Marghita, al cărui contract de muncă avea o vechime de 4 ani [12].

Următorul farmacist Paneth Jenő, născut în anul 1888 la Tășnad, termină liceul la Carei, continuând studiile de farmacie la Paris și Strassburg, cumpără farmacia din Marghita în anul 1928, devenind astfel proprietarul acesteia. Se căsătorește cu Katz Sarolta, împreună având doi fii: Paneth Gábor, cel mai în vârstă, mai mic de statură, care din păcate era surd și Paneth Ferenc, mai tânăr și mai înalt [16]. Între anii 1928-1942, Paneth Eugen (=Jenő) deține farmacia în calitate de proprietar, dar, fiind evreu, este deportat și nu se mai întoarce. Între anii 1941-1945 situația farmaciei este neclară, datorită efectelor negative induse de război, dar care se rezolvă după încheierea păcii. În acele condiții concesiile lui Paneth Jenő s-a stins și a fost acordată lui Paneth Ferenc, repus în drepturi ca urmare a ordinului nr. 12115 din 22 februarie 1945. Acesta s-a căsătorit cu o evreică și înainte de naționalizare au plecat în Israel. Farmacia a fost închisă [17].

Farmacile comunitare din municipiul Marghita, în anul 2010

În Municipiul Marghita existau, în anul 2010, șase farmacii comunitare (Tabelul I), înregistrate în virtutea Legii privind societățile comerciale, cunoscută sub numele de Legea privatizării, elaborată și intrată în vigoare după Revoluția Anticomunistă din România.

Tabel I. Farmaciile comunitare existente în Municipiul Marghita în anul 2010.

Nr. crt.	Anul înființării	Denumire farmacie	Proprietar (administrator)	Farmacist diriginte (șef)
1.	1992	ARNICA (<i>fosta Farmacia 15</i>)	Farmacist Pop Balint Vilma, Farmacist Bagoși Cătălina	Farmacist Pop Balint Vilma
2.	1992	IOANA FARM	Farmacist Gavriș Victoria	Farmacist Gavriș Victoria
3.	1995	FARMSTAR	Farmacist Șocander Mariana	Farmacist Șocander Mariana
4.	1997	FARMART	Farmacist Lajos Agneta, Lajos Emeric	Farmacist Lajos Agneta
5.	2001	ALOE FARM	Farmacist Popovici Adina, Asistent de farmacie Nedelcu Floriana	Farmacist Popovici Adina
6.	2008	CAMOMILA	Farmacist Iuhas Dana	Farmacist Iuhas Dana

Bibliografie

1. Suciu C. Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol. I, Editura R.S.R., București, 1967, 378
2. ***Magyar statisztikai köylemény I kötet, A magyar korona országainak 1900 évi népszámlálása (Publicații statistice maghiare a țărilor din Coroana maghiară, după recensământul din 1900), Pesti könyvnyomda Részvénytársasága, Budapest, 1902
3. Samuilă S. Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, vol. I, Editura Institutul central de statistică București, V-Splaiul Unirii nr. 28
4. Koritsánszky O, Löcherer T. *Gyógyszerészek évkönyve*, gyógyszerészi közköny kiadása, Budapest, 1942
5. Róthschnek VE. A Debreczen Biharmegyei gyógyszerész testület és az általános magyar országai gyógyszerész egyesület III kerület IV járás Gyógyszertárai, testülete, és egyesületének története alapításuk óta (Istoria de la înființare a farmaciilor, corporațiilor și asociațiilor din Corporația farmaciștilor din Debrețin și Comitatul Bihor și din Circumscripția III plasa IV din Asociația generală a farmaciștilor din Ungaria), Debreczen, 1882, 152, 167
6. ***Magyar Országos Levéltár, Budapest, Helytartótanácsi Iratok, Osztály Egészségügyi/Departamentum Sanitatis, (Arhivele Naționale Maghiare din Budapesta, Documentele Consiliului Local, Departamentul Sanitar), C66, anul 1827, Fascicula 4, poziția 139; anul 1843, Fascicula 4, poziția 131, dosar 451, poziția 101, dosar 450
7. Budaházy I. Contribuții la istoria farmaciilor orădene. Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2007
8. ***Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, Fond Prefectura județului Bihor, inventar 41, rola 207, dosar 933, fila 339-341.
9. ***Magyar Királyi Tudományegyetem, Album Chirurgorum 1852/1853, **tanév III (Facultatea Regală Maghiară de Științe; cu mai multe specializări, în diferite centre și orașe, care arhiva toate albumele absolvenților pe diferite promoții)**, Pest
10. Linzbauer F. Statistik des Medicinal-Standes von Ungarn (Statisticile Situației Medicale), Wien, Braumüller, 1859
11. Oláh Gy. Eü. Személyzet és gyógyszerterek statisztikái 1874 évi adatok (Statistica farmaciilor și a personalului farmaceutic pe anul 1874), 1875
12. ***Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, Fond Prefectura județului Bihor, inventar 1466, dosar 68/1926, fila 42-43
13. Mermeze G, Grecu I. Farmacia și Societatea Română de Istoria Farmaciei de-a lungul vremii, Editura Universității din Oradea, 2005, 34
14. ***Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, Fond Oficiul Farmaceutic Oradea, dosar 16/1953, fila 42; dosar 12/1953, fila 8, 13
15. ***Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor, Fond Oficiul Farmaceutic Oradea, dosar 61/1967, fila 45,46
16. Csirák C. Egészségügy-történeti dolgozatok (Lucrări de istoria sănătății publice - Satu-Mare), Szatmárnémeti, 1997, 274
17. Informații verbale de la Nan Iosif (87 ani), din localitatea Marghita, la data de 15 iulie 2010